

Шарқ юлдузи

Ойлик адабий-бадиий, ижтимоий-сиёсий журнал

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАРИ УЮШМАСИНИНГ ОРГАНИ

12 '1990

59-йил чиқиши

Бош муҳаррир:
Ўткир ҲОШИМОВ

Таҳрир ҳайъати:

Неъмат АМИНОВ
Саид АҲМАД
Салоҳиддин МАМАЖОНОВ
Омон МУХТОРОВ
(бош муҳаррир ўринбосари)
Мурод МУҲАММАД ДЎСТ
Умарали НОРМАТОВ
Гулчеҳра НУРУЛЛАЕВА
Муҳаммад СОЛИҲ
Хайриддин СУЛТОНОВ
Зоя ТУМАШОВА
Ўлмас УМАРБЕКОВ
Носир ФОЗИЛОВ
(масъул котиб)
Азиз ҚАЮМОВ
Ҳамид ҒУЛОМ

ҒАФУР ҒУЛОМ НОМИДАГИ АДАБИЁТ ВА САНЪАТ НАШРИЁТИ

www.ziyouz.com kutubxonasi

Салоҳиддин Мамажонов

ЯНГИЛАНИШ САДОЛАРИ

Одатда, ижтимоий-сиёсий кўтарилишлар, жамиятнинг маънавий ҳаётида уйғонишлар юз берган пайтда театр санъати биринчилардан бўлиб бу ўзгаришларни илғаб олади ва ҳозиржавоблик билан акс эттиради. Э. Бентли «драма улуғвор ғоялар оқиб турувчи ўзига хос бир сойга ўхшайди», деб бежиз айтмаган.

Ҳаётнинг ўзи кино, телевидение санъати барқ уриб ривожланиши театрнинг аҳамияти ва обрўйини тушириб юборди, театр даври ўтди, деган фикрнинг нотўғрилигини кўрсатмоқда. Мазкур санъатлар қанчалик катта ва чексиз имкониятга эга бўлмасин, ҳеч қачон театрнинг ўрнини боса олмайди. Театр ўн йиллар ичида содир бўлган воқеаларни, хилма-хил тақдирларни, катта оламни саҳнага кўчириб, икки-уч соат мобайнида намойиш қилади. У бир зумлик вақт ичида томошабинлар қалбини бирлаштириб, уларни кулдиради, йиғлатади, онги ва қалбини ларзага солади, фикрини қўзғайди, ғам-аламдан фориғлантиради, ҳаётга муносабатини ўзгартиради, одамларга янгича кўз билан қарашга мажбур этади, юксак, эзгу тилаклар сари чорлайди. Театр томошабин билан юзма-юз туриб ҳақиқат, яхшилик ва ёмонлик, Кеча, Бугун ва Эрта хусусида дардлашадиган ва маслаҳатлашадиган майдон. Ҳаёт нафаси, давр томиридаги барча оҳанглар, инсоннинг руҳий изланишлари энг аввало шу санъатда акс этади. Театрнинг қудрати ва сеҳри шунда.

Одамларнинг диди ва маънавий эҳтиёжи ошган, кино ва телевидениенинг театр билан ижодий мусобақаси кучайган ҳозирги пайтда режиссёр янги шаклларни, янги ифода воситаларини, янги йўлларни дадил қидирмасдан иложи йўқ. Драматургия ҳам, режиссёрлик ва актёрлик даражаси ҳам энг аввало уларнинг шахсиятига, истеъдодига боғлиқ. Замондошларининг маънавий эҳтиёжларини чуқур ҳис этмаган, уларнинг ғоявий-сиёсий ва ақлий сиймосини, руҳини, табиатини, орзу-интилишларини яхши билмаган актёр улар образини тўлақонли гавдалантира олмайди.

Аммо актёр нақадар истеъдодли бўлмасин, режиссёр қанчалик кашфиёт қилмасин, пухта матнсиз театр ўз имкониятларини ҳеч қачон намойиш қила олмайди. Гап шу асоснинг — бадиий асарнинг ғоявий-бадиий жиҳатдан нақадар мукаммаллигига боғлиқ. Станиславский «Бизнинг коллектив ижодимиз драматургиядан бошланади, усиз артистлар ва режиссёр учун қиладиган иш йўқ», деб бежиз айтмаган. Г. А. Товстоногов ҳам пьесанинг мазмуни ва шаклини драматург белгилайди. Бизнинг вазифамиз муаллифнинг ўзига хос овозини, мазкур пьесанинг бетакрор фазилатини топиш, тинглаш, кўриш, ҳис этиш ва ҳаммасини саҳна тилига кўчиришдир, дейдики, булардан пьесанинг театр тақдирида тутган ўрни нақадар юксаклиги англашилиб турибди. Театрларимиз парвозига монелик қилган иллатни кўпроқ ана шу асос-пьесалардан қидирмоқ керак.

Асарнинг юраги — қаҳрамони инсон, драматик зиддият эса ундан оқиб ўтувчи, унга тириклик бахш этувчи жондир. Ана шу зиддият пьеса иштирокчиларининг ўзлигини намойиш қилиш, ўз ғоя-мақсадлари учун курашиш имкониятини, сабабиятини яратади ва бирор натижага, хулосага олиб келади. Инсон тақдири ва бадиий тўқнашувларда давр руҳи акс этиши баробарида воқеликнинг ўткир, ҳал қилиниши мушкул муаммолари, зиддиятлари, инсонлар онги ва руҳиятидаги кучли тўқинишлар, манфаатлар, ғоялар, орзу-армонлар кураши ёритилади. Ҳаётдаги эзгулик билан пасткашлик, гўзаллик билан хунуклик, яхшилик билан ёмонлик, ёруғлик билан қоронғулик, илғорлик билан қолоқлик ўртасидаги муросасиз жангни ифодалайди. Пировардида даврнинг кўпгина муҳим белгилари — иқтисодий, сиёсий, ижтимоий, фалсафий-ахлоқий ҳолати ўз инъикосини топади. Шунинг учун ҳам драматик асарларнинг ғоявий-бадиий мукаммаллиги унинг воқеликдаги ўткир қарама-қаршиликларни, инсоннинг маънавий камолоти йўлидаги тўсиқларни, ҳаёт мантиқини нечоғлик ҳаққоний, теран, чуқур ифодалашига боғликдир.

Қатор ҳикоя, қиссалари, романи билан танилган адиб Учқун Назаровнинг «Ойна» пьесасида шу кунги ҳаётимиз лавҳалари акс этган, ғоявий-бадиий жиҳатдан етук асарлардан биридир. Гап унинг замонавий мавзуда эканида эмас, энг аввало, турғунлик даври иллатлари ўша даврдаёқ дадил ва пухта бадиий шаклда очиб ташланганида, жозибали, жонли ва ҳаётий қаҳрамон образи яратилганлигидадир.

Асар қаҳрамони Акбар Содиқов «ҳамманинг рўпарасида доим ойна бўлиши керак, токи ҳар бир одам ўз қиёфасини ҳамиша кўриб туриши шарт», дейди. Албатта, қаҳрамон ҳам ойнани рамзий маънода тушунади. Драматург Арслон ва Ортиқларнинг сийрати ва сувратини худди шу Акбарнинг қалб ойнаси орқали тиниқ, ҳаққоний гавдалантиради. Акбар ўзига мутлақо нотаниш бўл-

www.ziyouz.com kutubxonasi

ган Қосим Мансуровни сувга чўкаётган пайтда қутқариб қолади. Шу тасодифий ҳодисага боғлиқ ҳолда уч киши Акбар Содиқов, укаси Арслон ва куёви Ортиқнинг қалб олами, маънавий дунёси очилади. Муаллиф шу асосда ҳаётнинг бир парчасига теран назар солади ва даврнинг ижтимоий-сиёсий, маънавий-ахлоқий қиёфасига хос баъзи чизгиларни ҳақиқат ойнасида кўрсатиб беришга эришади.

Асарда ясамалик, сунъий, сохта жўшқинлик йўқ. Ҳатто Акбарнинг коммунистик идеаллар, инқилобий анъаналарга эътиқоди, имони ташқи томондан «қизиллик»дек, ялтироқ сўзлардек кўринса-да, у бизни ишонтиради, табиий янграйди, ром қилади, ҳаётда шундай пок, виждонли, садоқатли, фидойи одамлар борлигидан кўнглимиз кўтарилади. Образга юкланган ички қабариқлик, муболаға унинг хатти-ҳаракати, ҳаётий мавзуси ва яшаш мезонларига мос келади. Асардаги ўткир драматизмни келтириб чиқарган ва зиддиятни кескинлаштирган омил Акбар табиатида ётади: агар у мен қариман, ўзим ҳам ҳалок бўлишим мумкин, деб чўкаётган одамни қутқариб қолмаса ёки жарроҳ хотинининг пора олиб келишига кўниб, уни ҳайдаб юбормаганда ёки Арслоннинг ва Ортиқнинг нопокликларига бефарқ қараганда, олам гулистон, улар назарида Акбардан яхши одам топилмас эди. Акбар ўз ҳақиқатини — маънавий қадриятларини шу қадар фаол ҳимоя қиладики, оқибатда у билан Арслон, Ортиқ ўртасида кескин кураш кетади, зиддият борган сари таранглашиб, таҳликали тус олиб боради. Бир-биридан ўткир, кучли драматик вазиятлар ҳосил бўлади ва булар уч персонажнинг таржимаи ҳоли, қалби, эътиқоди, имони қай даражада эканини ёрқин гавдалантиради. Кескин баҳс, мунозараларда, ички нутқларда бу қаҳрамонларнинг руҳий олами, кечинмалари, ўткир ҳиссиётлари, эҳтиросларини равшан намоён бўлади.

Аввало Қосим Акбардаги юксак одамгарчиликдан ҳайрон қолади: «Сиз ё кучингизга ишонгансиз, ё... кечирасиз, анувнақароқ одамсиз», дейди. У ҳам Акбарнинг қалб оламини тушунмайди. У депутат бўлатуриб бир кичкина кўприк қуришнинг иложини қилолмай, марказга — юқори ташкилотга арз билан келган. Шу туфайли Акбарнинг одамгарчилигига шубҳа билан қарайди. «Мен-ку майли, ўз аҳмоқлигим натижасида чўкиб кетсам, кўргулик, айб ўзимда кетарди. Аммо сиз ўндан тўққиз фоиз ажални кўриб туриб, ўзингизни сувга ташлашингиз, ақл бовар қилмайди ёки ҳаётингиз ўзингиз учун шунчалик арзон, қиммати йўқ, аҳамиятсизми», дейди. Шунда Акбар ўзини шу қалтис ишга ундаган маънавий эҳтиёж ҳақида сўзлайди: «Уйласам, сиз ўлиб кетардингиз. Мен эса яшашни истамайман, агар ўгирилиб кетганимда, бу ёғига қандай яшар эдим... Нима, менинг ўрнимда сиз бўлганингизда, сиз ҳам шунақа қилмасмидингиз? Албатта, сиз ҳам сакраган бўлардингиз. Аминманки, бу ёқдаги умримиз фойдага қолди. Виждон азобисиз яшаймиз. Ҳаётимизни оқлаб олдик», дейди.

Драматург Акбар қалбини мана шу тарзда кўрсата боради. Томошабинда ҳаётни фақат қора бўёқларда тасвирлабди, деган фикр туғилмаслиги учунгина эмас, балки ҳаётнинг ўзида нурли томонлар кўплигига, пок, виждонли одамлар борлигига ишорат қилади. Арслон ва Ортиқлар уни тентакка чиқариб, жиннихонага юбормоқчи бўлиб туришганда, ҳуқуқшунос ўғли телефон қилиб: «Биз ютдик, ада. Ўқитувчини оқлашди... ҳақиқат ютди, ҳақиқатни топиб бўлмайди, деганларга энди ишонмайман, ада», деб хабар беради. Бу фикр айни чоқда Акбарнинг ўз мухолифлари устидан қозонган маънавий ғалабасига ҳамоҳанг эди.

Драматург салбий қаҳрамон бўлмиш Арслондаги шахсиятпарастлик, молпарастлик, бемеҳрликнинг асл илдизларини очади: унинг отаси гражданлар урушида қатнашган, кейинчалик фашизмга қарши курашиб ҳалок бўлган. Шунда Арслон олти ёшлик мурғак бола эди. «Отамиз тарбиясини олганингда, ҳақиқий ақида, инсоний қайсарлик, олижаноблик нима эканини билардинг», дейди Акбар. Ортиқнинг қуйидаги дашноми ҳам Акбарнинг тутунини кўкка чиқаради:

«Сиз, албатта, бошқача одамсиз... ўз ғояларингиз, шиорларингиз бор, сиз ўша ғояларингиз талабига кўра яшайсиз. Аммо биз, укангиз Арслон, куёвингиз мен, сизни авайлагимиз келади, ғояларингизни байроқ қилиб ҳилпиратманг, кулгили бўлманг, олтмишга кириб қолдингиз, савлатлироқ бўлинг, бачкана ҳаракатларингизни қўйинг, деймиз, сиз ҳеч тушунишни истамайсиз».

Ана шундан кейин Акбар ҳар икки қаҳрамоннинг юзига ойна тутади — бутун қилмиш-қидирмишини фош қилиб ташлайди: бошлиғига лаганбардорлик қилиб (от бўлиб миндириб), унга муовин бўлгани, декабрь ойида дўстлари билан пансионатга тўпланиб, кайф-сафога берилишгани, ўзларини «декабристлар» деб атаб, муқаддас кишилар руҳини оёғости қилганлари, сирлари очилгач, «импотентман» деб қоғоз тўғрилаб, амалини сақлаб қолганини айтади. «Менинг ардоқларимни, байроғимни тепкилашга нима ҳаққинг бор», дейди у. Шунда Ортиқ Акбарни жиннихонага юбориш керак, дейди. Аслида улар аввалдан шу фикрни бир ерга қўйиб келишган эди. Бу найранг кейинроқ очилади.

Акбар Ортиқни мот қилгач, укасини ойнага солади: институт директори кайфи ошиб, ходими Арслоннинг хотинини қучоқлайди, курортга олиб кетади, Арслон ўзини билмасликка солади. Эвазига эса чет элга йўлланма олади. Қайнатаси прокурорликдан кетганда хотинини ҳайдаб юборади, у ишига қайта тиклангач, кечирим сўраб келишдан ор қилмайди. Ўлим тўшагида ётган онасини ташлаб яна чет элга кетади, қўшнисининг ўғлини врачга олиб боришга унамайди, оқибатда бола кўр бўлиб қолади, етти фарзанди бор ночор отани машинада босиб ўлдиради, пул эвазига қамалишдан сақланиб қолади.

Акбар Арслоннинг ва Ортиқнинг разил, машъум кимсалар эканини фош қилар экан, қаттиқ қаҳр-ғазабга тушади. (Ҳатто «Нима қилдим сенга, худо, нега бунчалик азобга солясан мени? Ол жонимни, йўқ қил мени, йўқ қил», дейиш даражасига боради). Унинг бу аҳволини кўрган Ортиқ «Бу — жазава» деб жиннихонага қўнғироқ қилиш учун отилади. Худди шу вазиятда Акбарнинг ўғли ўз ғалабаси тўғрисидаги хушхабарни айтиб, дадасига телефон қилиб қолади. Акбар чексиз қувонади: «Ҳаёт барибир яхши. Чунки ҳаётда сенлар борсан. Сенга ўхшаганлар. Номни ўзгартиришга кўнмаган режиссёрлар. Одамларга кўприк қуриб бериш учун жонини аямаган Қосимлар. Ўз байроғига эгалар...» деб таскин топади унинг юраги.

Чуқур руҳий зиддиятлар асосига қурилган бу асарда публицистик руҳ кучли. Муаллиф маиший-ахлоқий масалага муҳим ижтимоий ва сиёсий мазмун, ғоя юклай олган, давр иллатларини дадил фош этиб, катта ҳаёт ҳақиқатини фаол ҳимоя қилган.

«Қора камар» — Шукур Холмирзаевнинг биринчи йирик драматик асари. Унда йигирманчи

www.ziyouz.com kutubxonasi

йиллар ҳаётига хос ўткир ижтимоий-сиёсий муаммолар бадиий ишонарли ифодалангандир. Ўзбекистондаги босмачилик ҳаракати ҳақида кўплаб шеърий, насрий ва драматик асарлар ёзилди. Бу мавзуни Шукур Холмирзаев янгича талқин қилган, бутун диққатини босмачилик ҳаракатининг чуқур сиёсий илдизлари, асл сабабларини очишга қаратган. Асардаги марказий образлардан бири — босмачилар бошлиғи Хуррамбекнинг нияти эски тузумни қайта тиклашгина эмас, балки мустақил, қудратли туркий давлат барпо этишдир. У ўз фарзандини камбағалларнинг болаларига қўшиб қатл этишга ҳукм қилар экан, ватан тақдири фарзанддан ҳам муҳимдир, деган асос-мантиқни ўртага қўяди. Хуррамбекларнинг ғоясини ўшанда ҳам халқ қувватламаган, тушунмаган эди. Хўш, бу мураккаб шароитда кимнинг йўли тўғри? Ким ҳақ, ким ноҳақ бўлиб чиқди алғов-далғов, чалкаш курашлар, беҳуда қирғинлар сўнггида? Асарда замондошларимизни бугунги кунда ҳам безовта қилиб, изтиробга солиб келаётган ана шундай аччиқ саволлар жуда кескин қўйилган. Анвар пошшонинг содиқ издоши бўлмиш Хуррамбекнинг мақсад-орзуларини меҳнаткашлар ёқламайди, сафдошлари эса у ниятнинг рўёбга чиқишига ишонмайдилар. Хуррамбеклар фожиаси, инқирозининг негизи шу ерда. Драматург шўролар, Абдулла Набиевлар билан Хуррамбеклар ўртасидаги ҳаёт-мамот курашини кўрсатишда янгича, ўзига хос йўл тутган. Саҳнада қизиллар ва босмачиларнинг бевосита тўқнашуви, қиличбозлик, ўқ отиш манзаралари йўқ. Икки ўртадаги курашнинг бутун кескинлиги, кўлами, одамлар тақдири, руҳий ҳолати, қалб изтироблари, кескин хатти-ҳаракатлари орқали берилади. Ҳатто асар бош қаҳрамони, босмачиларни ларзага солган Абдулла Набиев билан Хуррамбек бир марта, шунда ҳам асар охирида рўбарў бўлишади. Босмачилар Абдуллани ҳийла билан қўлга тушириб, тилини кесиб, Хуррамбек олдига келтириб ташлайдилар. У бир оғиз сўзлаш имкониятига эга эмас, аммо мағрур, ғолиб руҳи, метин иродаси, қатъий ишончи билан Хуррамбекни мағлуб этади. Хуррамбек Абдулла билан хаёлан гаплашади, яъни унинг айтмоқчи бўлган барча фикр, мақсадини тўғри англайди, уларга сингдирилган ҳақиқатни, қаҳр-ғазаб, нафратни тасаввур эта билади.

Хуррамбек вазмин, мулоҳазакор, доим чуқур ўйловчи, мантиқий фикрловчи шахс. Муаллиф унинг қалбидаги изтиробларни, зиддиятли онларни, ваҳшиёна кўтарилишларни, инқироз алмаларидан тўлғанишларини, фарзандини ўлимга ҳукм қилган пайтидаги оталик туйғуларини ифодаловчи ҳолатлар, руҳий зиддиятларни яратишда ўз маҳоратини тўла намойиш эта олган.

Асардаги мураккаб қаҳрамонлардан бири милиция нозири Бобобековдир. У аслида босмачилар сафида турган, ўтмишини яшириб совет ташкилотларига кириб олган ва Абдуллани Қора камарга алдаб олиб келишда бош-қош бўлганлардан бири. У Хуррамбек тузоғига илинган илонжсиз шахс. У ҳам ўзини ўлдириб қутилади. Асардаги ҳар бир қаҳрамоннинг ўз таржимаи ҳоли, ўз тақдири бор. Янгича талқин этилган образлардан бири Эшондир. Аслида у Хуррамбекнинг ғоявий раҳнамоси, аммо унда бироз ростгўйлик, одиллик, вазият-шароитни тушуниб етиш туйғуси бор, қотилликни ёқламайди. Айни чоқда у ҳам Шўрога қарши, одамларни тоифаларга — бой-камбағалларга бўлади. Хуррамбек билан алоқаси бузилгач, ўзини отиб ўлдирадики, дин раҳнамосининг бундай йўл тутиши табиий чиқмаган. Айни чоқда қатор қаҳрамонларнинг фожиали ҳолатдан қутулиш учун ўз-ўзини ўлдириши асарда бир хилликни келтириб чиқарганини ҳам айтиб ўтиш керак.

Кейинги йилларда Абдуқаҳҳор Иброҳимов, Шароф Бошбеков, Машраб Бобоев каби драматурглар баракали ижод қилиб, ҳаётнинг янги қатламларини тадқиқ этмоқдалар, муҳим, долзарб масалаларни янгича ёритиш, ўзбек саҳнасига янги қаҳрамон олиб кириш ва тасвирий воситаларни бойитиш йўлида муттасил изланмоқдалар. Улар ижодида турғунлик даври туғдирган иллатлар сабабини излаш ва фош этишга интилиш майли устун. Шунинг учун ҳам бир вақтлар Ш. Бошбековнинг айрим асарлари («Тушов узган тулпорлар») ноҳақ қораланди. А. Иброҳимовнинг «Мени айтди деманг» номли каттагина драмалар тўплами Москвада босилиб чиқса-да, Ҳамза номли академик театр саҳнасига жалб қилинмади. Театр яқиндагина уларнинг асарларини саҳналаштирди.

Бу муаллифлар воқеликка ва инсонга драманавис нигоҳи билан қараш ва шу жанр тили билан сўзлай олиш иқтидорига эга. А. Иброҳимов насрда қаламини бироз чархлаб, ҳаёт ва одамлар ҳақида ўз қараши, хулосалари шаклланган ҳамда Москвада икки йиллик адабиёт курсида таълим олгач, бу жанрга қўл урди. М. Бобоев ва Ш. Бошбеков театр санъати бўйича олий маълумотли мутахассислардир. Улар драматургия қонуниятини ҳам, саҳна сирини ҳам яхши билишади, асарларининг шакл жиҳатидан ўзига хослиги ва мукаммаллиги, айниқса саҳнавийлик, томошабинликка интилишлари, баёндан, воқеанависликдан қочиб, драматик ҳақиқат, кескин зиддият ва жонли характер яратиш йўлидан боришга уринишлари шундан.

А. Иброҳимов ҳаётдаги, одамлардаги кулгили иллатларни кўра оладиган ва улардан қаттиқ нафратланадиган ижодкор. У майда, икир-чикир камчиликларни тасвирлаш билан овора бўлмайди. Аксинча, жамиятимиз ривожи, шахснинг маънавий ўсишига, руҳий тозаланишига халақит берувчи жиддий, типик иллатларни қаламга олади. «Зўлдир»да кўтарилган масалага диққат қилайлик. Асар 1975 йилда ёзилган. «Литературная газета»нинг 1980 йил 16 январь сонида Н. Волиннинг «Чўкмаслик» деган мақоласи босилди. Унда 30 йил ичида ўн икки марта иш жойини ўзгартирган одам тўғрисида гап боради. У қаерга тайинланса, шу ерни издан чиқаради, ҳар сафар ишни уддалай олмаганлиги учун вазифасидан олинади ва у яна юқорироқ амалга қўйилади. «Зўлдир»нинг марказий қаҳрамони Ворисов ҳам худди шундай чўкмас одам. У ҳам колхоз, совхоз, район бош агрономи, бошланғич, етти йиллик, ўрта мактаб директори, музей, архив, театр, ҳаммом, овоз ёзиш студияси раҳбари бўлган. У ҳам ҳар жойда ишни расво қилади, лекин ёри-биродарларининг қўллаб-қувватлаши орқали ҳар сафар зўлдирдай айланиб-айланиб яна битта раҳбарлик лавозимига ўтиради. Драматург Ворисов қиёфасини кўрсатиш воситасида шундай одамларни ҳимоя қилувчиларга нафрат тиғини йўллайди. Ворисов асар бошидаги ишига — овоз ёзиш студиясига яна директор қилиб тайинланиши билан драма якунланади. Ёзувчи бу билан мазкур иллатнинг яшовчанлигини таъкидлайди. Ворисовнинг ўзи ҳам: «Биз йигирма биринчи аср юзини кўришни истаймиз»,— дейди. У колхоз мудири бўлган вақтида ўзига мозорнинг марказидан қабр ажратиб, ёдгорлик тоши қўйдиради. Ўлган йилини 197, деб ёзамиз дейишганда, кўнмай 199, деб ёзишни маслаҳат беради. Асар ворисовчиликка қарши кескин кураш руҳи билан суғорилган.

Хуллас, бутун жамиятни турғунлик ботқоғига ботириб қўйган бу разил иллат — саводсизлик, маънавий пучлик, тўрачилик, расмиятбозлик драмада анча чуқур очилади.

www.ziyouz.com kutubxonasi

А. Иброҳимов ҳар доим кулгили қиёфа, кулгили вазият, ҳолат яратиш йўлидан боради. Асарларидаги кулги шу икки муҳим фазилатнинг узвий қўшилишидан ҳосил бўлади, зиддиятнинг илдизи ҳам характерлар моҳиятига бориб тақалади.

Масалан, «Зўлдир»даги Ворисовнинг ўғли Шоди 15—20 йилдан буён онаси билан ёлғиз яшайди. Ворисов неча бор уйланган. Шоди илғор механизатор. Қачон отасини кўраман деб келса, у бошқа ишга ўтиб кетган бўлади. (Бу деталь билан ҳам ёзувчи Ворисовнинг кўнимсизлигини таъкидлайди.) Бир сафар келиб, отаси ўрнида директор бўлиб турган Бозоровни дадам деб ўйлаб, уни қучоқлаб кўришади. Бундай англашилмовчиликлар кулги устига кулги туғдиради. Ворисовнинг бир хил қилиқлари Абдулла Қаҳҳорнинг «Адабиёт муаллими» ҳикоясини эслатади. Музей ходими Нусрат ота Қори-Ниёзий ўқиган мадрасада таҳсил олганини айтса, Ворисов «Ҳа, ҳа, Қори-Ниёзий зўр ҳофиз-да, коллективдош бўлганман. Бизда пластинкалари бор. Қўйиб эшитиб турамиз», дейди. Қаҳрамоннинг мана шундай ичи пучлиги, лавозимига нолойиқ эканлиги музей директорлигида ҳам, овчилар жамиятига раислигида ҳам, театрга директорлигида ҳам кўриниб туради. У табиатни муҳофаза қилиш ўрнига, ҳамма жониворларни қиришга буйруқ беради, театрнинг эса «Т» ҳарфини билмаса-да, катта санъаткорларга ақл ўргатади.

Ворисовда халқ, жамият тақдири тўғрисида заррача ҳам қайғуриш туйғуси йўқ, фақат ўзининг осойишталиги, кайфу сафоси ва амалини ушлаб қолиш тўғрисидагина ўйлайди. Унинг сўзи билан иши орасида ер билан осмонча фарқ бор. Драматург «қаҳрамон» нутқи орқали ҳам унинг пучлигини, қалбакилигини кўрсатади:

«Ворисов: Қани гражданлик, бурчга садоқат! Қани фидойилик? Қани жамоат мулкига жонкуярлик, қани зиммадаги масъулиятни ҳис этиш? Қани гуманизм? Тағин инспектор эмиш. Совет гражданимисиз ёки...»

Мана шундай баландпарвоз сўзлар, муқаддас ибораларни ниқоб қилиб олиб халқ ризқини қийган, йўлига тўғаноқ бўлган одамлар Ворисов сиймосида кўз ўнгимизда гавдаланади.

А. Иброҳимов пъесаларини кутилмаган якун билан тамомлайди. «Зўлдир»да томошабин шундай сохта, қуруқ ва ноқобил одам энди ишдан олиниб, жазоланса керак, деб кутади. Лекин асар Ворисовни яна аввалги ишига — овоз ёзиш студиясига директор бўлиб келиши билан тугайди. Бундай якун томошабинни фаолликка, огоҳ туришга ва ворисовчиликка қарши курашни сусайтирмасликка даъват этади.

Шу билан бирга А. Иброҳимовнинг ҳажвий асарларида кўзга ёрқин ташланадиган бир қусур бор. Уларда қаҳрамонлар иллатлар тўғрисида кўп гапиради-ю, шу қусурлар ҳажвий зиддиятлар бағрига бутунлай сингиб кетмайди, уларнинг хатти-ҳаракати орқали намоён бўлмайди. Бошқача айтганда, сўз билан ҳаракат жипс қўшилиб кетмайди. Муаллиф миллий ҳажв воситаларидан, айниқса, афанди латифаларидагига ўхшаш кулгили вазиятлардан кам фойдаланади.

Аммо у ижтимоий ҳажвия яратишда ва жанр, тасвир воситалари имкониятини намойиш қилишда самарали ижодий ютуқларга эришмоқда.

Абдуқаҳҳор Иброҳимовнинг буйруқбозлик-маъмуриятчилик иш услуби авж олган даврни акс эттирувчи «Пуч» ҳажвий асари томошабинларга манзур бўлди. Унда аввалги ҳажвияларда кўрилган нуқсонлар маълум даражада бартараф этилган. Драматург қаҳрамонларидаги маънавий пучликни уларнинг сўзлари, даъволари орқалигини эмас, балки энг аввало кулгили вазиятдаги хатти-ҳаракатларини кўрсатиш орқали очиб беради. Қинғир йўллар билан номдор олим бўлиб олган Тўлаган аслида сохта, юлғич, порахўр ва маънавий-ахлоқий бузуқ одам. У ифлос гуруҳ — мафиянинг бошида туради: ижроқўм раисидан тортиб, милиция, савдо ва матбуот бошлиқларигача ҳамма соҳани ўргимчакдек ўраб олган. Бу юлғичлар унинг чизиғидан чиқишмайди. Тўлаган эса ўз навбатида юртнинг энг каттаси Келган Ўтаровичга суянади. Бу шахс асар воқеаларида бевосита иштирок этмайди, бироқ Тўлаган гуруҳининг хатти-ҳаракати, аҳволи, ҳолати, кайфиятларида мана шу кўзга кўринмас одамнинг бутун чексиз куч-қудрати аниқ сезилади. Драматург буқаламундек товланиб турадиган бу одамларинг хилма-хил сифатлари ва пучлигини очишда икки муҳим усулдан муваффақиятли фойдаланади. Бири — «некролог» ёзиш. Тўлаган мабодо ўлиб қолсам, қандай нутқ сўзлайсан ва қандай некролог ёзасанлар, деб ҳамтовоқларини синовдан ўтказади. Иккинчиси — Келган Ўтаровичнинг оғир касал бўлиб қолиши ва ўлими билан боғлиқ ҳолат. Келган Ўтаровичнинг соғлиғи тўғрисидаги яхши ёки ташвишли хабарга қараб Тўлаганнинг кайфияти, ҳолати, ўзини тутиши ва айни чоқда ҳамтовоқларининг ҳам унга муносабати ўзгариб туради. Шу икки восита уларнинг аянч башарасини бор бўйича очиб ташлашга хизмат этади. Драматург шахсга сиғиниш, буйруқбозлик-маъмуриятчилик даврининг пуч раҳбарлари, пуч ғоялари жамиятни ҳалокат ёқасига келтириб қўйганлигини маҳорат билан очиб ташлайди.

Машраб Бобоев драмаларида ижтимоий фаол ва маънавий кучли, дадил ва жонкуяр қаҳрамонларни яратишга катта эътибор беради, маънавий пуч, ахлоқан нопок, худбин, қўғирчоқсифат одамлар қиёфасини чизади. У асосан қишлоқ муаммоларини, бугунги деҳқонларнинг дард-ташвишларини, айниқса, хўжалик ривожига ва кишиларимизнинг ҳаёти, турмуши яхшиланишига халақит бериб турган иллатларни чуқур таҳлил этади.

«Ўттиз ёшлилар» драмасидаги шифокор Шавкат пок, тўғрисўз, ҳалол яхши одамлар учун қурбон бўлишга тайёр йигит. Истеъдоди билан шуҳрат топган. Талъат буйрагини унга операция қилдириш мақсадида таъмагирлик билан очерк ёзмоқчи бўлади. Шавкат бу носамимий ишдан ғазабга келади. Доғда қолган Талъат эса тирноқ ичидан кир қидириб, фельетон ёзади. Шавкатнинг уйига кечаси Холмат ва Нормат деган одамлар келиб, операция учун катта пора таклиф қиладилар. Қаҳри-ғазаби ошган Шавкат «Раз—24» машина олмоқчиман, деб кесатса, улар бунга ҳам пул топиб берамиз, дейишади. Шавкат иккаласини уриб, олиб келган коньякларини деразадан отиб юборади, ўзларини ҳайдаб чиқаради. Яна бир саҳна: Шавкат қишлоққа оғир касалга ёрдам кўрсатиш учун бориб, курсдоши Музаффар билан учрашиб қолади. У Музаффарнинг муттаҳам, порахўр ва юзсиз одамга айланганини кўриб, ҳанг-манг бўлиб қолади. Сирти ялтироқ, ичи қалтироқ бу кимсадан қаттиқ нафратланади. Шавкат порахўрлик, юлғичликни касб қилиб олган шифокор Ҳожибоев билан юзма-юз олишади. У фельетон бўлиб, ишдан сурилганда ҳам руҳан тушмайди, мағрур туради. Драмадаги Мамлакат, Латофат, Қиличбек каби қаҳрамонларнинг ҳам ўз тақдири, ҳаёт йўли бор. Албатта, пъесада чўзиқ, ортиқча жойлар (Юсуф отанинг тирилиб келиб суҳбат қи-

www.ziyouz.com kutubxonasi

лиши. Шавкатга сунъий айблар ёпиштирилиши, биринчи кўришгандаёқ нотаниш талабани қучоқлаб олиши ва айниқса пора таклиф қилишганидан ғазабланиб, болани операция қилмаслиги каби) мавжуд.

М. Бобоев «Ер томири» драмасидаги ўзи яшайдиган жойнинг шароитини, иқтисодини, ўз касбини мукаммал биладиган, бир сўзли агроном Бегимқул образини яратади. Унинг зидди бўлмиш Оқтой бригадир эса фақат катталарнинг гапини бажарадиган, шунинг эвазига нишонлар олган киши. Вилоят котиби бу муте одамни эмас, аксинча мустақил, қатъиятли Бегимқулни қўллайди. Бегимқул раҳбар билан оддий деҳқон ўртасида катта узилиш мавжудлиги учун оддий халқ бошлиқлардан чўчийдиган бўлиб қолган, деб ҳисоблайди. Ўзи ҳаммани тенг кўради. Драматург одамлардаги мутелик кайфиятини қаттиқ танқид қилади. Асарда «меҳнат ҳаётнинг мақсади эмас, воситаси»дир, инсон инсончасига яшаши керак, деган ғояни изчил илгари суради. Муаллиф шафқатсиз, бемеҳр одам раҳбар бўлолмаслигини ҳам образлар воситасида яққол исботлаб берди. Бегимқул образида сўнгги ўн йилларда ҳаётда ва адабиётда юз берган бир ижобий йўналишни (худди рус адабиётидаги каби) кўриш мумкин. Унда курашчанлик руҳи кучли. Айни замонда у муаллиф ғояларининг қуруқ жарчисига ҳам айланиб қолган эмас. Қаҳрамоннинг хатти-ҳаракатлари, ўй-кечинмалари, изтироб-ташвишлари табиий ва жонли чиққан. Янгича ишлашга чидамаганлар уни ишдан олишга ҳаракат қилишганда, у очиқдан-очиқ «бўшамайман, сиз билан курашаман», деб дангал айтади ва ҳаётдан орқада қолган бош агроном Қаршибойнинг ўзини шартта ишдан олиб ташлайди. Ҳамма ўз бурчини, ўз вазифасини ҳалол, виждонан бажарсин, деб талаб қилади у. Сўз билан ишнинг бирлиги, имон-эътиқоднинг бутунлиги учун кураш Бегимқулнинг ҳаётий ақидаси, умрининг мазмунига айланиб кетган. Драма турғунлик йилларининг моҳиятини, руҳини очишга хизмат этади ва ана шу етакчи фазилати туфайли у драматург ижодида ҳам, ҳозирги ўзбек драматургиясида ҳам янги ижобий ҳодиса ҳисобланади. Буларнинг ҳаммаси М. Бобоев муттасил изланаётган ижодкор эканлигидан далолат беради.

Шароф Бошбеков ҳам дадил ижод қилаётган умидли драманавислардан бири. Унинг қатор пъесалари саҳналарда қўйилди ва турли мунозараларга сабаб бўлди. Энг аввало, Шароф Бошбеков асарлари ўзбек драматургиясида мазкур драмаларга ўхшамаслигини айтиб ўтиш керак. Унинг мавзу-материаллари ҳам, яратган қаҳрамонлари, характер ва конфликтлари ҳам янги, ўзига хос. Тўғри, унинг «Тикансиз типратиканлар», »Эшик қоққан ким бўлди» каби илк пъесаларидаги услуб, шакл ва мавзу талқинида рус ва айрим чет эл драматургияси намуналарининг таъсири яққол кўринади. «Правда», «Комсомольская правда» газеталарида ўз вақтида бу ҳолат қайд этиб ўтилган. Аммо Шароф Бошбеков устозлар таъсири, тақлид доирасида қолиб кетаётгани йўқ.

Бугунги кунда Шароф Бошбековнинг «Темир хотин» асари ҳозирги ўзбек драматургиясида жиддий воқеа сифатида тан олинди. Асар асосида яратилган спектакль жумҳуриятлараро театрлар кўригида ғолиб деб топилди ва Москва томошабинларига ҳам кўрсатилди. Умуман, бу драматург услубида ҳаётни, воқеликни ҳам фожиали, ҳам кулгили жиҳатларини идрок этиш фазилати устун эди, аммо ёш драматург ижодидаги бу етакчи йўналиш адабий-танқидчилик томонидан ўз вақтида етарли илғаб олинмади ва муносиб қадрланмади. «Темир хотин»да фожиавийлик билан комиклик узвий боғланиб кетганини кўрамиз. Муаллиф ўзбек аёлларининг, ўзбек пахтакорларининг аянч қисматини ҳаққоний ифодалай олди. Халқ орасида қишлоқ аёлларининг аҳволини кўриб бир йиғлагинг келади, бир кулгинг келади, деган гап юради. Асарда тасвирланган турмуш манзаралари ҳам шундай: у фожиали ҳолат, вазият туғдирган аламли, ғамгин, аччиқ ва киноядли кулги билан суғорилган. Асар воқеаси Қўчқорнинг айвон устунларидан бирига бойлаб қўйилган ҳолати билан бошланиб, ана шу тарзда тугайди. Шунинг ўзидаёқ кулгили манзара кўринади. Қирқ ёшли, олти боланинг отаси, илғор тракторчи одатдагидек ичиб, қаттиқ маст ҳолда хотинини ҳақорат қилади, қўни-қўшнилари Қўчқорни устунга бойлаб қўйишади. Қумри бола-чақасини олиб, онасиникига аразлаб кетади. Қўчқор содда, ҳалол, чапани, ишонувчан одам. Табиатида афандинамо қилиқлари ҳам бор. Хотинига ҳуқуқсиз, тилсиз махлуқ сифатида қарайди. Қумри кетгандан кейин «мастлигимда уриб майиб қилиб қўймаган эканман, жимгина уйда ўтирар эди», дейди. Иттифоқо, уларнинг уйига инженер-конструктор Олимжон келиб қолади. У Қўчқорнинг қўл-оёғини бўшатади, иккови турмуш ташвишларидан суҳбат қуришади. Олимжон пахта терадиган аёл-робот ясаганини айтиб, Қўчқорга намойиш қилади. Унга Аломат деб ном қўядилар. Аломат уй ишларини дид билан бажариб, Қўчқорнинг иззат-икромини ўринлатиб жойига қўяди. Қумри меҳнатда эзилиб, аёллик фазилатидан маҳрум бўлган, ҳиссиз, идроксиз темирга айланиб қолган эди. Аломат унинг олдида фариштадек аёл бўлиб кўринади. Қўчқор Аломатни худди тирик, жонли аёл деб ишонади. Олимжоннинг: «Ахир бу одам эмас-ку, темир-ку, нега тушунмайсиз», деганига қулоқ солмай, унга уйланмоқчи бўлади. Никоҳ ўқитиб, «қонуний хотиним» деб ҳисоблайди. Аломат уй юмушларининг ҳаммасини қилади, пахта терими бошланганида эса теримга ҳам чиқади. Бироқ оддий ўзбек аёли индамай бажариб, кўникиб кетган ишларга темир ҳам дош беролмайди. Аломат меҳнатнинг оғирлиги, зўрлигидан ёниб кетади. Бу аҳволни кўрган Олимжон: «Ахир у темир-ку, у ўзини ўйламайди, қийналиб кетдим, дейдиган тили йўқ. Индамас экан деб эшакдай ишлатавериш керакми, ахир?» деб қаҳр-ғазабини тўкади. Қўчқор эса ўзини шундай оқлайди. «Тавба... Албатта бирон-бир ортиқча юмуш буюрган бўлсам, тил тортмай ўлай... Нима иш қилиб қўйибди у?.. Ҳали қаторлаштириб етти-саккизта болани туғиб қўйгани йўқ, кечалари ухламай бешик қучоқлаб чиққани йўқ, ҳар боласи билан минг бор касал бўлиб, минг бор соғайгани йўқ... Ахир у битта ўзбек аёли қиладиган ишнинг ярмини қилди холос-ку... Қанақасига мен ўлдирган бўлай?..»

Асарнинг бош ғояси мана шу кескин суҳбат асосида очилади. Драматург Аломат ҳақидаги хаёлий воқеалар тизими орқали ўзбек аёлларининг мушкул қисмати ва тақдирини янгича нигоҳ билан акс эттиради. Олимжон шундай микросхема яратганки, агар уни Темир хотинга қўйса, робот каби ҳаракат қилмасдан, одамга ўхшаб «ўйлайди, фикр қилади, ҳамма нарсанинг моҳиятига тушуниб етади. «Ҳамма гап шундаки, фикр қилса ақлини танийди. Ақлини таниса кўзи очилади. Кўзи очилса уларни бошқариш мумкин бўлмай қолади. Ана шунинг учун, Қўчқор ака, робот роботлигини қилиши керак. Буйруқ берилдими — бажарсин. Бу ерда жуда жиддий рамзий маъно — манқуртизм сиёсатини қоралаш, одамларни қоронғилик, мутеликда сақлашга уринишдан кузатилган асл қора ниятни очиб ташлашга интилиш бор. Драматург одамларнинг эрксиз-ҳуқуқсиз, муте

www.ziyouz.com kutubxonasi

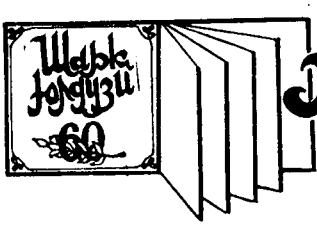
ҳолга тушиб қолганлиги тўғрисидаги фикрни Аломат-Қўчқор мунозараси орқали ҳам таъкидлаб кўрсатади. Аломат Қўчқорнинг тилсиз-забонсизлиги, хор-зор бўлиб меҳнат қилиб, роҳат кўрмай яшаётганлигига тоқат қилолмай: «Наҳотки, оддийгина инсоний ғурур бўлмаса», «Менчалик ҳам эмасмисиз», «Нолимайсиз, кўникиб кетгансиз», деб танбеҳ беради. Аломатнинг бу гаплари, оғир меҳнатни кўтара олмай куйиб кетиши, Қумри ва Қўқчорларнинг тақдири томошабинни ўзлигига назар ташлашга, ўз қадр-қиммати, ҳаёти, турмуш тарзи ва жамият тўғрисида ўйлашга мажбур этади. Ўта ваҳшийлашган, одампарварликдан узоқлашган шарт-шароит Қумри билан Қўчқорни бир-бирига дағал, кескин муомила қилишга олиб келган бўлса-да, улардаги ўзаро яқинликни, тақдирдошликни йўқота олмаган. Қўчқор Аломат Қумрининг ўрнини босолмаслигини англайди, уни соғинади, «нима деяётганини кўзидан билардим», «уям шундай қарарди-ю, ичимдагини топарди қурғур», деб ўксинади. Қумри эса, онасиникидан қайтгач, эри ҳамон бойланганича турганини кўриб, «одамлардаям инсоф қолмабди», «уч кун минг кун бўп кетди...» дейдики, бу сўзларда кучли инсоний ҳарорат, меҳр, самимият бор.

Драматург асардаги ҳар бир қаҳрамонни ўзига хос қиёфага эга шахс сифатида гавдалантиради. Қумри фожиавий образ, у тиниқ қалбли, самимий, оқибатли инсон. Оғир меҳнат ундаги ўзбек аёлларига хос меҳр-шафқат, садоқат туйғуларини йўқота олмаган бўлса-да, уни ўта муте, тилсиз-забонсиз, эрксиз қилиб қўйган. Олимжон сиймоси кўтаринки пардаларда чизилган: у хаёлпараст, ҳақиқатгўй ва орзу-армони баланд киши. Бу образ билан муаллиф қарашлари ўртасида жуда яқинлик мавжуд. Асарда Қўчқорнинг қўшниси Салтанат жуда кам кўринади. Бироқ муаллиф «жанжал бўйича қишлоқ чемпиони» бўлмиш юзсиз, шалаққи, имонсиз бу аёлнинг қиёфасини ҳам аниқ чизиб беради. Шароф Бошбеков Қўчқорни фикрлашидан, тушунчасидан тортиб сўзлаш тарзигача ҳаммасини ўзига хос қиёфада гавдалантиради. Қўчқор қўшниси Сафар акани шундай таърифлайди: «Чаласавод. Расми йўқ экан деб газит ўқимайди». Эр-хотин ўртасидаги жанжалда ўзи айбдор бўлса ҳам Қумрини гуноҳкор ҳисоблайди: «Кетиб қолди. Хотин — жафо». Бундай таъриф-тавсифлар кишида беихтиёр кулги уйғотади, У илм-фандаги янгиликларни дарров тушуниб етавермайди. Ундаги соддалик Аломатни севиб қолиши, у билан тирик аёлдек муносабатга киришмоқчи бўлишида янада ёрқин кўринади. Хуллас, драматург қишлоқ муаммолари, айниқса ўзбек аёлларининг фожиали ҳаёти, уларнинг ўз-ўзини ўлдиришлари, куйдиришлари заминида диний ақидалар ёки қайнона зулми эмас, балки сиёсий,ижтимоий ва иқтисодий сабаблар ётганлиги ҳақида «овоз чиқариб айтишга» муяссар бўлади, муҳим ҳақиқатни ҳимоя этишнинг шаклини, йўлини, усулини топишга эришади.

Кўриниб турибдики, драматургиямизга бир-бирига ўхшамаган, иқтидорли янги авлод кириб келди. Улар инсон руҳиятини чуқур, теран бадиий таҳлил этиш учун янгича воситаларни дадил излаш йўлидан бориб, яхши самараларга эришмоқдалар. Уларнинг диққат марказида инсон маънавиятини, инсон ва жамият муносабатларини, даврга хос долзарб муаммоларни кўрсатиш туради.

Воқеликни шиддатли драматик тўқнашувлар асосида акс эттириш, ички зиддиятларни бутун кескинлиги билан очишга интилиш, қаҳоамондаги фаоллик ва исёнкорлик хусусиятларини ҳаққоний бўёқларда гавдалантириш асарлари қисман таҳлил этилган ижодкорлар учун муштарак фазилат саналади. Улар мураккаб ҳаётнинг фожиаларга тўла хилма-хил кўринишларини, гоҳ ғам-андуҳга, гоҳ қувончга, эзгуликларга тўла хайрли ташвишларини тасвирлар эканлар, сунъий, баландпарвоз шиорлар, сохта майллардан иложи борича қочадилар. Қалб манзараларини бутун тиниқлиги ва мусаффолигини сақлаган ҳолда суратлантиришга астойдил ҳаракат қиладилар. Айни замонда, бу хусусиятлар мазкур мақолада тилга олинмаган, аммо драматургиядек қийин, заҳматли жанрда ўз маҳоратини синаб кўраётган бошқа бир қатор ижодкорларга ҳам тааллуқлидир.

Хуллас, бугунги ўзбек драманавислигида сифат ўзгаришлари юз бераётганидан, инсон ва воқеликни ҳаққоний идрок эришга уриниш бошланганидан кўз юмиб бўлмайди. Шу билан бирга хотиржамликка берилишга, ҳамма нарса рисоладагидек кетаяпти, деб тасалли топишга ҳали вақт эрта. Томошабин муаммоси театрлар учун кўндаланг бўлиб турган ҳозирги пайтда драматургларимиз замон ва инсон олдида маънавий жиҳатдан ҳамиша қарздор бўлиб қолаверадилар.

Журналхонлардан мактублар

1. Нишон тумани, Беруний номидаги давлат хўжалигида иқтисодчи бўлиб ишлайман.

2. Бундан анча йил бурун ойномада Х. Тўхтабоевнинг «Беш болали йигитча» қиссаси босилган эди. Омборхонадаги эски, ярми йиртилган ойномадан шу қиссани топиб ўқидим ва қизиқиб қолдим.

3. Шундан бери мунтазам ўқиб бораман. Чунки, бу ойнома менинг маслаҳатдош дўстимдир.

5. Истагим: Қуръон таржимаси берилаётган бетларга «Ушбу саҳифаларни ҳурматлашингизни ва нолойиқ жойларга ташламаслигингизни сўраймиз» деб ёзиб қўйилса. Одам барчибир хавотирланади, ахир кимдир билиб-билмай шундай қилиши мумкин-ку?

6. Маҳмадиёр Яхшибоев, 22 ёш.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Мундарижа

ШЕЪРИЯТ

Баҳром Рўзимуҳаммад. Бир тола шуъла 2
Икром Отамуродов. Узоқлашаётган оғриқ. Достон 40
Муҳаммад Исмоил. Руҳимда тебранар етим эркалик 87
Каромат Дўстматова. Кунчиқарнинг танти шамоли 101
Тўрамурод Раҳмон. Саодатдан кўйлак кийган қиз 112
Гулчеҳра Раҳимова. Халқнинг ҳақ эканин англадик 130

НАСР

Қўлдош Мирзо. Бобур Мирзонинг тойлоғи. Қисса 5
Абдуқаюм Сиддиқ. Исён. Ҳикоя 103
Шуҳрат Мусо. Раҳна. Қисса 114

ДРАМАТУРГИЯ

Абдуқаҳҳор Иброҳимов. Пуч. Икки пардали трагикомедия 60

ҚУТЛОВ

Асқад Мухтор. Икки ҳикоя 90

ҚАРДОШЛАРИМИЗ АДАБИЁТИДАН

Тиркаш Жумагелдиев. Ўтда ёнган келин. Қисса 132

МЕРОСИМИЗНИ ЎРГАНАМИЗ

Сўфи Оллоёр. «Ожизлар саботи» китобидан 155

ОШКОРА СУҲБАТ

Пиримқул Қодиров, Анвар Жўрабоев. Яшашнинг маъноси 157

МУЛОҲАЗА, МУҲОКАМА, МУНОЗАРА

Абдулазиз Абдураҳмонов. Ахлоқий тарбия ва миллий қадриятларимиз 164

ЖУРНАЛХОН ТАКЛИФ ҚИЛГАН МАВЗУ

Озод Отамирзаев, Абдуҳаким Қаюмов. Оилани режалаштириш нима? 168

АДАБИЙ ТАНҚИД

Салоҳиддин Мамажонов. Янгиланиш садолари 174

ЙИЛЛАР, ВОҚЕАЛАР, ҲУЖЖАТЛАР

Ғайбулла Саломов, Ҳамидулла Қароматов. «Соҳибқирон Темур» фожиасининг сарчашмалари 180

НАВОИЙХОНЛИК

Ёқубжон Исҳоқов. Мурувват — барча бермакдур, емак йўқ 184

ҚУРЪОН 187

ТАҚРИЗ

Наргиз Довурбоева. Учар қушнинг қанотин қайирма 201

АКС САДО

Салоҳиддин Комилов. Камситилган сиймо 203
«Шарқ юлдузи» ойномасининг 1990 йил умумий мундарижаси 204

На узбекском языке
«ШАРҚ ЮЛДУЗИ»
№ 12
Орган Союза писателей Узбекской ССР
Ордена Трудового Красного Знамени типография издательства
ЦК КП Узбекистана, Ташкент — 1990

Техник муҳаррир **Ю. Абдуллаев** Рассом **Ғ. Алимов.** Мусаҳҳиҳ **И. Султонов**

Редакцияга келган бир босма тобоққача бўлган материаллар муаллифларига қайтарилмайди. Журналдан олинган материалга «Шарқ юлдузи»дан олинди, деб кўрсатилиши шарт. Редакция ўз тавсиясига кўра амалга оширилган таржима асарларни қабул қилади. Журнал матбаасига оид нуқсонлар (саҳифалар етишмаслиги, чалкаш босилгани) бўйича ушбу ташкилотга мурожаат қилинг: Тошкент — П. «Правда» газетаси кўчаси, 41. Ўзбекистон КМ МК нашриёти. Обунага монелик кўрсатилган ёки журнал ўз вақтида етиб бормаган тақдирда: Тошкент 700000. Широкая кўчаси, 2. Жумҳурият «Союзпечать» агентлигига мурожаат қиласиз.

Теришга берилди 15.10.90 й. Босишга рухсат этилди 12.11.90 й. Қоғоз формати 70×108 1/16. Офсет босма усулида 2-қоғозга босилди. Босма тобоғи 13. Шартли босма тобоғи 18,2+0,35 (зарварақ). Шартли-рангли босма листи 19,95+0,25 (зарварақ). Нашриёт ҳисоб тобоғи 20,2. Тиражи 205807. Буюртма 4304. Баҳоси 1 сўм

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент — П, «Правда» газетаси кўчаси, 41.

www.ziyouz.com kutubxonasi